

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ**

**УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ІМЕНІ Г.Ф. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА**

ФІЛОЛОГІЯ ХХІ СТОЛІТТЯ

**Збірник наукових праць
студентства й наукової молоді**

(за матеріалами X Всеукраїнської науково-практичної
конференції студентства й наукової молоді,
Харків, 29 квітня 2020 року)

УДК: 881 + 883 + 882 + 882 + 808
Ф 56

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол № 4 від 15.06.2020 року)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Голобородько Костянтин Юрійович – доктор філологічних наук, професор, декан українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

Олексенко Олена Андріївна – кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови

Маленко Олена Олегівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри українознавства та лінгводидактики

Мельників Ростислав Володимирович – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української літератури та журналістики імені професора Леоніда Ушкалова

Лебеденко Юлія Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент, координатор з наукової роботи українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

Сергієнко Катерина – голова студентського наукового товариства українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

Автори публікацій несуть відповідальність за достовірність фактичних даних, чіткість викладу тексту, цитування, а також мовно-стилістичний рівень написання матеріалів.

Філологія ХХІ століття [Електронне видання] : Збірник наукових праць студентства й наукової молоді, Харків, 29 квітня 2020 р. / Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди ; [редкол.: К. Ю. Голобородько (голов. ред) та ін.]. – Харків, 2020. – 116 с.

©Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2020
©Автори публікацій, 2020

Тіщенко Аліна Дмитрівна
Харків, ХНПУ імені Г. С. Сковороди
Наук. кер.: к. філол. н., доц. І. А. Павлова

ЕМАНСИПАЦІЯ ЖІНКИ У НОВЕЛІ О. КОБИЛЯНСЬКОЇ «МЕЛАНХОЛІЙНИЙ ВАЛЬС»: ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

Дослідженню творчості Ольги Кобилянської присвячена значна кількість праць філософського, літературознавчого й фольклористичного спрямування. Вітчизняні та зарубіжні учені вивчали її біографію, епістолярну спадщину, літературно-критичну діяльність (Л. Білецький, Л. Ожоган, М. Павлишин, Л. Матусяк, Д. Павличко,); феміністичну та гендерну проблематику її творчості (В. Бельченко, Т. Гундорова, М. Денисенко, Я. Мельничук, С. Павличко та ін.). Актуальність обраної теми дослідження зумовлена недостатньою вивченістю особливостей мови творів О. Кобилянської, відсутністю праць, присвячених дослідженню мовних засобів вираження емансипації жінки у її творчості.

Метою роботи є дослідити мовні засоби вираження емансипації жінки у новелі «Меланхолійний вальс». Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі **завдання**: з'ясувати поняття емансипації у науковій літературі; виокремити і описати мовні одиниці, якими послуговується авторка.

За словником української мови «Емансипації – звільнення від якої-небудь залежності, скасування якихось обмежень» [5: 476]. Філософський енциклопедичний словник дає таке визначення: «емансипація (від лат. *emancipō* – формально звільняти від опіки) – виражена у різноманітних формах тенденція соціального розвитку, яка репрезентує звільнення людей від тих чи інших форм несвободи, дискримінації, гноблення».

У творах О. Кобилянської тема емансипації й самовдосконалення жінки є наскрізною, оскільки вона завжди цікавилася й переймалася проблемами жіноцтва. Як стверджує Д. Павличко, читач і сьогодні приходиться до її творів «по естетичну насолоду і пізнання жіночого характеру, адже ж вона створила цілу енциклопедію жіночої душі» [4: 23].

На зборах «Товариства руських жінок на Буковині» О. Кобилянська у своїй доповіді говорила, що емансипація жінки аж ніяк не зводиться до сліпого копіювання способу життя чоловіків, «щоби зовсім не виходити заміж, прибирати манери мушин, ходити з обстриженим волоссям, з паличкою в руках, курити папіроску, їздити верхом і, як одна жінка висловились, «ходити у фраках») [2].

«Емансипація жінок – це виявлення енергійного стремління до здобуття особистої свободи і прав на набуття фахового чи іншого знання в усіх галузях науки та прав займати посади в державній чи приватній службі»,

та на той час не годилося, щоб жінка за книжками сиділа...

У жіночих образах новели письменниця хотіла показати образ «нової жінки», розвиток її творчих здібностей, а не просте рівноправ'я чоловіків і жінок. Жінка не має бути прив'язаною до кухні, до дітей, має розвивати творчі таланти. Свій задум О. Кобилянська втілює в образах трьох жінок-інтелектуалок: Марти, Ганнусі і Софії. Прагнення до розвитку творчих здібностей, талантів, до самореалізації письменниця вклала у слова головної героїні: «...незамужня жінка – то не предмет насміху й пожалування, лише істота, що розвинулася неподілено. Значить: не будемо, приміром, жінками чоловіків або матерями, лише самими жінками. Будемо людьми, що не пішли ані в жінки, ані в матері, а розвинулися так вповні...» [3: 43].

Ганна – малярка, яку авторка називає «укінченою артисткою». Характеризуючи цей образ жінки, письменниця послуговується прикметниковими епітетами, використовуючи стилістичний прийом контрасту: «**Дразлива і химерна**, коли малювала, була в щоденнім житті **наймилішою** людиною» [3: 3]. Прийом контрасту – це один із засобів вираження протиставлення у творі, спрямований на емоційно-естетичний вплив. І далі ми бачимо Ганну *гарну, ясну, збудовану прегарно*, з правильними рисами: «Була **гарна** сама собою. **Ясна**, майже попеляста блондинка, з **правильними** рисами і дуже **живими** блискучими очима. Збудована була **прегарно...** А що в своїх постановках була **скора й консеквентна...**» [3: 6]. Знову для характеристики Ганни вжито контрастні епітети *горда, холодна, роздразнена*: «А артистка стояла під коминком, висока, **горда, холодна, роздразнена** до крайності, і її великі, розгорілі з внутрішнього болю очі спочивали жадібно на змарнілім лиці дівчини» [3: 18]. Образ Ганни у повісті зображено контрастними епітетами, які демонструють зміни характеру, її творчу натуру.

Перші деталі, якими характеризують героїні новели Софію, є *змарніле лице і смутні очі*: «Якесь дівоче лице, **змарніле** з **смутними** очима» [3: 10]; «**Змарніле** лице з великими **смутними** очима...» [3: 10]. Непривабливий і смутний образ героїні доповнюють прислівники *чорно і темно*: «**Чорно** вбрана, з **темно** сповитою поверх шапочки головою, постава проста – вона!» [3: 18]. Марта і Ганна не сприйняли Софію як вишукану жінку, звернувши увагу на деталі зовнішнього вигляду: «...два гудзики пальта держалися слабше сукна від інших», «... рукавички були порозпорювані чи погризені...». Однак, ставлення змінилося, коли героїні зрозуміли, яка вона талановита: «Грала етюд Шопена ор. 21 чи 24.... Душа стала здібна розуміти музику... Кімната стала мінитися. В неї напливали лагідно, одностайними хвилями, один по другім, один по другім, звуки. Все звуки й звуки» [3: 22].

Змальовуючи образ Софії, О. Кобилянська знову вдається до стилістичного прийому контрасту, протиставлення, з одного боку – це *натура тонкого стилю*, з іншого – *байдужа на все, мов дерево*: «З замилювань Софії бачу натуру тонкого стилю, дбалу про красу й штуку в повнім розумінні. А з другої сторони – вона для мене загадка. Байдужа на

все, мов дерево» [3: 24].

О. Кобилянська у цьому творі виступила новаторкою щодо створення художньої форми. Новела не лише наповнена музикою, а й звучить, як музика. Тому центральним образом новели є музика, з неї починається твір і закінчується. Музика підсилює динамізм твору, допомагає розкрити внутрішній світ персонажів, їхні душевні стани і настрої. «Valse melancolique» теж побудований на стилістичному прийомі контрасту.

Одним із різновидів контрасту є стилістичний прийом антитеза, у якому різке протиставлення понять і образів створює контраст. П. Дудик у термінологічному словнику термін антитеза (від гр. antithesis – протиставлення) подає як мовний зворот, вислів, у якому різко протиставлені думки, явища, риси характеру, поведінка особи тощо з метою посилення враження від мовленого – сказаного чи написаного [1: 353].

Лексичну основу антитези становить антонімія, синтаксичну – паралелізм конструкцій, тобто антитеза має мовну основу у вигляді її головного лексичного матеріалу слів-антонімів. У новелі для характеристики вальсу вжито контекстуальні антоніми: *перша повна веселості і грації – друга ворохобна гама; ясні звуки – глибокі*: «*Перша часть – повна веселості і грації, повна визову до танцю, а друга... О, та гама! Там нам добре знана ворохобна гама! Збігала шаленим льотом від ясних звуків до глибоких, а там – неспокій, глядання, розпучливе нишпорення раз коло разу, топлення тонів, бій, – і знов збіг звуків удолину... відтак саме посередині гами смутний акорд-закінчення» [3: 40].*

Використовуючи повною мірою засіб контрасту, який базується на стилістичному прийомі антитези, О. Кобилянська хотіла змалювати не виключно ідеальних жінок, а зобразити їх у позитивному і частково негативному образі. Письменниця послідовно переслідувала свою ціль, намагаючись показати, що емансипована жінка – це жінка, яка ставить за мету розвиватися, досягати висот певної професійної досконалості, творчої зрілості. Для характеристики образів авторка послуговується яскравими епітетами, контекстуальними антонімами. Використання стилістичного прийому контрасту вивели її на шлях зображення не просто ідеальної жінки, а жінки з усіма за і проти, зі своїми суто індивідуальними особливостями. Майстерність О. Кобилянської дозволила показати довершеність жінки шляхом емансипації.

Перспективу дослідження вбачаємо у подальшому вивченні мовних особливостей творів О. Кобилянської, що дасть змогу поглибити знання про творчу манеру і особливості світогляду О. Кобилянської.

Література

1. Дудик П. С. Стилістика укр. Мови: навч посібник Київ: Видавничий центр «Академія», 2005. С. 353.
2. Кобилянська О. Дещо про ідею жіночого руху // Кобилянська О. Твори: у 5 т. 3. Кобилянська О. Valse melancolique // Кобилянська О. Твори: у 5 т. Київ: Держлітвидав, 1962.
4. Павличко Д. Туга і непокора // Павличко Д. Магістралями слова. Київ,

1977. 5. **СЛОВНИК** української мови: в 11 томах. Т. 2, 1976. С. 476.

УДК 81.276:811.111+811.161.2

Trofymchuk Tetiana Oleksandrivna

Lviv, Lviv Polytechnic National University

Supervised by: Taran Oksana, Ph.D., Associate Professor

THE RESEARCH OF SEMANTIC FIELDS OF UKRAINIAN AND ENGLISH SLANGS

Areas of vocabulary in any natural language are organized into hierarchies. There are lexical words with larger extensions (other terms: semantic fields, lexical fields. — Т.Т.) such as animal, and ones with smaller extensions (semantic subfields. — Т.Т.), such as cat, whose extension includes tigers, lions, leopards, etc. [2: 264]

According to A.A. Ufimtseva, semantic subfields investigate when "the task is to identify the internal links of words within the semantic language system, to determine the structure and specific semantic connections" [6: 89]. Fundamental work in the study of semantic subfields is the article by F.P. Filin "О лексико-семантических группах слов", which tells that the entire vocabulary of the language can be divided into semantic subfields of words, which form the lexical and semantic system of language [7:530]. Zh. P. Sokolovskaya also noted: "the peculiarity of the semantic system is that it does not have clear, defined boundaries of one semantic subfield from another; one field from another, one class from another" [4: 120].

I. Semantic fields and semantic subfields of Ukrainian slang

In the work "Argot, jargon, slang", Lesia Stavitskaya identified in the Ukrainian language semantic fields "Man and picture of the world in youth slang":

1. According to L. Stavitskaya, most slang expressions refer to the parts of the human body that are perceived by the eyes: face, head, buttocks, breast, nose and abdomen. The largest group of synonyms is the synonyms of face, legs and breasts.

The most relevant for slang consumption is the sign: big, strong (ukr. *бик, бурмило; вузький лоб, широкі плечі, качок, качила, плуг, сила, чеба, шайба*), short (ukr. *бждонц, курдунель, штемн*), bald (ukr. *лисий*), thick (ukr. *кіндер-сюрприз, плейшнер*), ugly (ukr. *чмо, чмошний, чмир, чмуридо*).

2. Physiology, diseases. Most often, slang refers to the physiological aspects of a person's life, such as the name to go to the toilet (ukr. *відкласти личинку, злити баки, поміняти рибам воду, прив'язати коня*). The semantic field of female physiology will include slang for menstruation (ukr. *менстра, червона гвоздика*), unwanted pregnancy (ukr. *залетіти*), sexually transmitted diseases (ukr. *венера, люес, тріпак*).

The lexical items "hallucination" (ukr. *галюн, галюник, галя*) refers in part to the semantic field of "addiction", "psychic incidence" and describes the inadequacy of human behavior.